

DEĞİŞEN ABD POLİTİKALARININ BİR YANSIMASI OLARAK KATAR KRİZİ

Beyazıt Erkin

TASAV Dış Politika Araştırmaları Merkezi

Medya üzerinden algı savaşıyla başlayan kriz

Donald Trump'ın ilk yurtdışı gezisi kapsamında Suudî Arabistan'ı ziyaret etmesinin hemen ardından Suudî basınının amiral gemisi *Al Arabiya* ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) basınının önde gelen kaynağı *Sky News Arabia*, Katarı ve Katar Emiri Tamim'i hedef alan haberleri yaymaya başlamıştır. Medya yoluyla Katar'ın El Kaide ve IŞİD gibi terör örgütlerinin yanı sıra İran'ı desteklediği, bazı Arap ülkelerince "terörist örgüt" olarak kabul edilen Müslüman Kardeşler'e sığınma hakkı sağladığı ve Arap dünyasını izlediği art niyetli siyasetle karıştırmaya çalıştığı gibi gerekçelerle itham edildiği görülmüştür.

Ayrıca, Katar kraliyet ailesine mensup 24 kişinin kaçırılması olayında Katar'ın rehineleri kurtarmak için İran'la ve El Kaideyle bağlantılı gruplara toplamda 1 milyar dolar fidye verdiği yönünde çıkan haberler Katar'ın teröre finansman sağladığının kanıtı olarak sunulmuştur. İddiaları kesin bir dille yalanlayan Katar, İran ile herhangi bir ortak politika izlemediğini ve teröre finansal destek sağlamadığını savunmuştur. Buna rağmen Katar aleyhtarı yayınlar devam etmiştir. Suudî Arabistan başta olmak üzere, Mısır, BAE, Bahreyn, Yemen, Libya, Maldivler gibi ülkeler Katar ile diplomatik ilişkilerini askıya aldıklarını ve uçuşlarını iptal ettiklerini duyurmuş, Katar vatandaşlarının ülkelerini terk etmelerini istemişlerdir. Kriz, üçüncü tarafların araya girmeye yönelik girişimleri ve itidâl çağrılarına rağmen giderek derinleşmiştir.

Düzmece haberlerle kendilerine karşı bir komplo kurulduğunu iddia eden Katar'ın da aynı yöntemle karşılık verdiği iddia edilmiştir. Zira, BAE'nin Washington Büyükelçisi Yusuf El Uteybe'nin elektronik postalarının hacklenmesinin ardından bu maillerde BAE'nin İsrail yanlısı bir kuruluşla işbirliği yaptığını ve 15 Temmuz darbe girişiminde BAE'nin de payının olduğuna dair yayınların yapılmasında Katar'ın parmağı olduğu yönünde şüpheler oluşmuştur. Bu durum, Katar ile diğer Körfez ülkeleri arasındaki gerilimin daha da tırmanmasına yol açmıştır. Katar'a yönelik ablukanın başlamasının ardından *Al Jazeera* kanalında BEA Büyükelçisinin Trump'a yönelik hakaretlerde bulunduğu dair yayınların yapılması, Katar ile BAE arasında adeta bir "medya savaşı" hâlini almıştır. Esasen, medya üzerinden başlayan krizin çok daha derin sebeplere dayandığı bilinmektedir.

İran'a Karşı Birlik Sağlayamayan Arap Ülkeleri ve ABD

1981 tarihinde kurulan Körfez İşbirliği Konseyi'nin temel amacı, bölgedeki İran kaynaklı Şii yayılmacılığına karşı Suudîlerin önderliğinde, Körfez'deki Arap emirliklerinin askerî, siyasî ve ekonomik örgütlenmelerinin ve işbirliklerinin sağlanmasıydı. Bu açıdan bakıldığında Konsey'in kuruluşunun İran-İrak Savaşı esnasında gerçekleşmesinin bir tesadüf olmadığı anlaşılacaktır. Hem Suudî Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) hem de Katar Konsey'in önde gelen üyeleri arasında yer almaktadır. Lakin, "Arap Baharı" ile birlikte Konsey üyesi devletlerin birbirleri ile ters düştüğü ve aralarındaki anlaşmazlıkların arttığı gözlemlenmiştir. Özellikle Katar, Arap Baharı sürecinde Mısır ve Suudî Arabistan'la ciddi fikir ayrılıkları yaşamıştır.

Katar Emiri Şeyh Hamad bin Khalifa bin al Thani, 2013 yılında tahtı 33 yaşındaki oğlu Tamim bin Hamad al Thani'ye sessiz bir şekilde bırakmıştır. Bu taht değişimi akıllarda bazı soru işaretleri oluşmasına sebep olmuştur. Hâlen Katar Emiri olan Şeyh Tamim, göreve gelir gelmez "Arap Baharı"nın Katar lehine sonuçlar üretecek şekilde yönlendirilmesine çalışmış, Suriye'deki iç savaşa müdâhil olmuş, Taliban ve Hamas gibi örgütlerle barış görüşmelerini yürütmüş, Sudan krizinin çözümü gibi konularda Katar'ın rolünü ve müdahalelerini artırmıştır. Şeyh Tamim bunları yaparken çalışmalarının kaynağını ülkesinin devasa gaz rezervlerinden elde ettiği millî gelire dayandırmıştır.

Suriye Savaşı ve bu savaş sırasında bölgedeki cihatçı ve Selefî grupların desteklenmesinin sebebi de İran'la ittifak içinde olan Esad rejiminin devrilerek yerine Müslüman Kardeşler'e yakın olup Katar tarafından da kontrol edilebilecek yeni bir rejim tesis edilmesi olduğu düşünülmektedir. Bu politikadaki bir diğer amacın ise Katar doğal gazını Suriye üzerinden Batı'ya taşınacak bir boru hattı projesi olduğu iddia edilmektedir. Söz konusu boru hattının aynı zamanda Sunnî gaz enerji hattı olacak ve Suriye'nin ardından Türkiye'den geçerek Avrupa'ya ulaşacaktır. Bahse konu doğal gaz boru hattı projesinin, Suriye konusunda Katar ve Türkiye'nin benzer bir politika yürütmesinin ardındaki başlıca sebeplerden biri olduğu yönünde de iddialar dile getirilmektedir.

Buna mukabil, Arap Baharı sırasında Mısır'da iktidara gelen Müslüman Kardeşler ve Muhammed Mursî, özellikle monarşilerle yönetilen Suudi Arabistan, Bahreyn, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler açısından potansiyel bir tehdit unsuru sayılmaktadır. Müslüman Kardeşler, anayasal ve parlamenter rejimi savunmakta ve İslâmcı siyaseti parlamenter rejim altında yapmayı meşrû görmekte ve bu yönüyle Selefî/Vahhabî yaklaşımlardan ayrılmaktadır. 2013 yılında tahta çıkan genç Katar Emiri Şeyh Tamim ise kendisini "Arapların Kissenger'i" olarak görmekte ve bölgeyi dizayn edebilecek ve bir siyasî aktör olduğunu ispatlamaya çalışmaktadır. Bu sebeple, Mısır'da Müslüman Kardeşler ve Filistin'de Hamas gibi örgütlerle işbirliğine giderek bu örgütlere ve ilişkili siyasî oluşumlara finansal destek sağlayarak onları iktidarda tutmayı amaçlamıştır.

Katar Emiri bu projeyi gerçekleştirirken Obama yönetiminden de destek görmüştür. ABD’de Demokratların iktidarları döneminde Arap coğrafyası ve Ortadoğu siyaseti, Katar merkezde olacak şekilde yapılmaya çalışılmıştır. Hatta Katar’ın başkenti Doha’ya Brookings Enstitüsü (Demokratların en önemli düşünce kuruluşu) kurulmuş ve çalışmalarını buradan yürütmüştür. Katar’ın ABD’nin bölgedeki en büyük askerî üssüne de evsahipliği yapması dikkat çekicidir.

Katar’ın en güçlü silâhlarından biri de tüm dünyada İngilizce ve Ortadoğu’da da Arapça yayın yapan ve “Arap dünyasında özgürlüğün sesi olma” iddiası taşıyan *Al Jazeera* TV kanaludur. Özellikle Arap Baharı sırasında ayaklanmaların yaşandığı ülkelerde rejim muhalifi hareketleri destekleyen ve mevcut düzeni eleştiren yayınlar yapmıştır. Libya, Tunus, Mısır, Suriye ve daha pek çok Arap ülkesinde halk ayaklanmalarının başlamasında merkezi Katar’ın başkenti Doha’da bulunan *Al Jazeera* önemli bir rol oynamıştır. Donald Trump’ın kendisine mikrofon uzatan *Al Jazeera* muhabirini iterek “artık sizin burada işiniz kalmadı” demesinin ardında TV kanalı hakkında Arap Baharı sürecinde oluşan bu algının etkisi olduğu muhakkaktır. Bu olay, o zamanlardan ileride Katar ile ilgili bir anlaşmazlığın yaşanacağına adeta habercisi olmuştur.

Katar son olarak Yemen’de İran yanlısı Husi kabilelerine yönelik yürütülen ortak Arap gücünden çıkarılmış ve bölgede askerî olarak da yalnızlığa itilmiştir. Nihâî hedefin Suudîler tarafından mevcut Katar Emiri Tamim’in görevden alınması veya tıpkı babası eski emir Şeyh Hamad’ın kendi babası Şeyh Khalifa’ya yaptığı gibi darbe yoluyla devrilmesini olduğu mevcut iddialar arasındadır.

Trump Yönetimiyle Değişen Ortadoğu Dengeleri

2016 Kasım’da gerçekleşen ABD seçimlerinde Demokratların kaybedip yerine Cumhuriyetçi Donald Trump’ın gelmesi, ABD’nin Ortadoğu üzerindeki planlarının değişmesine sebep olmuştur. Demokratlar bölgede İsrail, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirliklerinden ziyade Katar ve İran ile çalışmayı daha çok tercih etmişlerdir. Trump’ın başkanlığı kazanmasıyla birlikte ise, Washington’da Suudî Arabistan ve BAE’nin etkisi tekrar güç kazanmış ve bu durum Washington’un uzun süre Demokratlarla işbirliği yapan Katar’a karşı tavır takınmasına ve aralarına mesafe koymasına neden olmuştur.

Trump, ilk yurt dışı ziyaretine Suudî Arabistan ile başlamış ve ardından ziyaret ettiği diğer Körfez ülkeleri ve İsrail’de “İran karşıtlığı” vurgusu yaparak İran’ı yalnızlaştırmaya çalışmıştır. Bu ziyaretler esnasında, Arap ülkelerinin İsrail ve ABD’nin istihbarat ve silâh yardımı almasıyla oluşturulacak bir “Arap NATO”su kurulmasına yönelik ABD politikası tekrar gündeme gelmiştir.

Trump’ın Suudî Arabistan, Mısır, BAE ve Ürdün liderleriyle yaptığı görüşmelerde, Arap ülkelerini en büyük tehlike olarak gördüğü İran karşısında bir blok olarak çıkarmaya çalışmıştır. Trump bu stratejiyle, hem Arapları İran’a karşı kışkırtmayı hem Arap ülkeleri üzerinden İsrail’in güvenliğini temin etmeyi hem de bölgenin güvenliğini bölge

ülkelerine yükleyerek ABD'nin taşıdığı yükü hafifletmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, Trump'ın Arap ülkelerini İran karşıtı safta toplarken büyük meblağlarda silâh satışı yapmayı ve bu yolla gelir elde ederken ülkesinde istihdam yaratmayı da hedeflediği bilinmektedir.

Bölgenin güvenliğini "NATO benzeri" bir yapının sorumluluğuna bırakmanın ABD'nin yükünü azaltmak bir yana bölgeye yapılacak silah satışı ile ciddi bir maddî kazanç elde edileceği açıktır. Nitekim, Trump'ın Körfez ziyareti esnasında Suudi Arabistan ile 110 milyar dolarlık silâh satışında mutabakat sağlanmış olması bunun somut bir göstergesi olmuştur. Bu noktada, Arap Birliği'nin 2015'te Mısır'da yapılan zirvesinde artan teröre karşı mücadele etmek amacıyla ortak bir ordu kurulması fikrinde anlaştıkları fakat Arap ülkeleri arasındaki görüş ayrılıkları yüzünden bunun hayata geçirilemediğini hatırlatmak gerekir. Neredeyse hiçbir konuda çekincesiz bir şekilde uzlaşma sağlamayan ülkelerin Katar'ın izolasyonu konusunda da tam anlamıyla uzlaşamadıkları görülmektedir. Yine de, Katar'ı İran ve Müslüman Kardeşlerle ilgili politikalarını gerekçe göstererek izole etmeye yönelik bu son gelişmenin, şimdiye dek görülen en ciddî kriz olduğunu belirtmek isabetli olacaktır.

Bu noktaya gelinmesinde Trump yönetiminin Ortadoğu'ya yönelik ABD politikasında ciddî bir değişikliğine gitmiş olmasının önemi yadsınamaz. Zira Trump'la birlikte Obama döneminin bölgedeki ortaklarının izole edilmesi sürecinin başlamış olduğu anlaşılmaktadır. Önümüzdeki dönemde, ABD'nin Suudî Arabistan'ı merkeze alan bir Ortadoğu politikası ile hareket edeceği ve İran'ı çevreleme stratejisinin yeni politikanın odağını oluşturacağı, bu çerçevede İran'la yakınlaşan her ülkenin Katar örneğinde olduğu üzere diğer Arap ülkeler tarafından baskı altına alınacağını öngörmek yanlış olmayacaktır.